

תוכן עניינים

3.....	מבוא
4.....	רקע מדעי – סקירת ספרות
4.....	1. ההיסטוריה של הכסף
4.....	1.1 סחר חליפין
4.....	1.2 הכסף כסחורה
5.....	1.3 כסף מגובה נכסים
6.....	1.4 כספי פיאט
8.....	1.5 מטבעות דיגיטאליים
9.....	2. תהליך ההפשטה של הכסף
9.....	2.1 שינוי תפיסת הכסף עם השנים
10.....	2.2 עד כמה רלוונטי תפיסת הכסף כסחורה בימינו
11.....	סיכום
13.....	רשימה ביבליוגרפית
14.....	אתגרים

מבוא

נושא העבודה הינו התפתחות מטבע החליפין. בראשית הכלכלה, בני אדם החליפו זה עם זה סחורות לצורך קיום (Wray, 2012). ההחלפה הייתה חסרת פיקוח ופרטית, ללא התערבות המדינה ולא תיווך הבנק. אך מציאת הסחורה המתאימה להחלפה הייתה מסורבלת, ושימוש במטבעות פתר סרבול זה. הכסף היה בתחילה עשוי ממתכות יקרות וערכו נקבע לפי שוויון האמתי של הסחורות, לכן נתפס כסחורה. לאחר מהפכת הדפוס, במאות 17-19 הופיעו בהדרגה יותר ויותר שטרות חוב שהיו כסף מגובים בכמות הזהב הנקובה עליהם (קראוס, 2010). השלב הבא היה התפתחות מטבעות פיאט – מטבעות ממתכות זולות ושטרות נייר פשוטים שמעוגנים ברזרבות חלקיות. לאחר מכן, בשנות ה-70, החליטה ארה"ב ובעקבותיה ממשלות נוספות כי המטבעות והשטרות לא מעוגנים בעתודות זהב כמעט בכלל (Jumde & Cho, 2020). לשם שמירה על יציבות המשק בכלכלה שבה הכסף לא מגובה זהב, בעשורים האחרונים ישנה הקפדה כבדה מצד הבנקים המרכזיים בכל מדינה על הימנעות מהדפסת שטרות, כך שהכסף לא יאבד מערכו (קראוס, 2010).

ניתן לראות כי תהליך התפתחות הכסף מסמן תהליך של הפשטת הכסף. בתחילת המסחר האנושי, הכסף גולם דרך מטבעות של זהב או סחורה אחרת (לדוגמה, חיטה, מטילי כסף ועוד). יתרה מכך, עד אמצע המאה העשרים, אכן היה ניתן לקבל, עבור שטרות הנייר, זהב בערך הנקוב על השטר עצמו. אולם במהלך המאה הקודמת, השתנתה תפיסת הכסף כמעט מהקצה אל הקצה. בימים אלו, הכסף מציין חוב מופשט כמעט לחלוטין, שאדם מקבל מן הבנק שלו. על כן הכסף כבר לא מסמל עושר ולא רכוש, בניגוד לעבר, אלא רק את הפוטנציאל לייצור עושר נוסף. מכאן כי הכסף נתפס כיום כאמצעי מופשט שמטרתו היא שימור התפקוד של המשק ואף פיתוח העושר של המשק עוד יותר. כמו כן הכסף המופשט משמש ככלי בידי הממשלות לקבוע את ערך הכסף דרך קביעת המטבעות והשטרות שמצויים במחזור, ללא קשר לערך הריאלי שלו שהיה יכול להיקבע לבד בתהליכי היצע וביקוש (Jumde & Cho, 2020; קראוס, 2010; שלו, 2017). עם זאת, בעשור האחרון חלה מהפכה דיגיטלית בתחום הפיננסי, קרי, התפתחות המטבעות הדיגיטליים-קריפטוגרפיים (שלו, 2017). למרות שמטבעות אלו יכולים לענות על בעיות בכסף המסורתי של זיוף, שחיקת ערך וכו' הרי שעדיין הם נחשבים לנישה ולא בשימוש רווח, בפרט לא על ידי המוסדות הפיננסיים (בנקים), שחוששים מאיבוד כוחם משום היעדר יכולת הפיקוח, גביית הריבית, גביית העמלות והמיסוי על השימוש בכסף הדיגיטלי (Raskin & Yermack, 2018).

בהקשר התפתחות המטבעות הקריפטוגרפיים זה נרצה לשאול, האם הגישה שרואה את הכסף בהגדרה המסורתית של "סחורה" רלוונטית גם לשוק ההון של ימינו הכוללת מטבעות וירטואליים? שאלה זו חשובה מאחר שחידוד ההבנה לגבי מהותו של הכסף הקריפטוגרפי יכולה לסייע ליותר אזרחים להבין את תועלות הכסף הדיגיטלי עבורם, חרף החשש משימוש במטבע חדש שמקודד במחשב בלבד. לכן עלתה בקרב המחשבה להתמקד בנושא זה, תוך הבנת תולדות מערכת הכסף מהעבר הקדום ועד היום, בראי של תהליכי הפשטה של הכסף. מענה על שאלת מחקר זו, יוכל לסייע לכתיבת התערבויות חינוכיות מדויקות באוריינות פיננסית הנוגעת להעמקת הידע של אנשים במטבעות דיגיטליים ובדרך שהם יכולים למנף אותם לצורך עסקיהם. לבסוף, מבחינה אישית, נושא זה נבחר עקב עניין עמוק בהתפתחות הביטקוין ובעליית הפופולריות שלו בקרב העם (Gronwald, 2019).

רקע מדעי – סקירת ספרות

ההיסטוריה של הכסף

1.1 סחר חליפין

באופן כללי, מושג הכסף חוזר ליותר מ-5,000 שנים של תרבויות אנושיות, אם כי צורותיו ותפקידיו עשויים לעבור מעת לעת. צורת הכסף הראשונה והעיקרית הייתה ללא ספק מערכת סחר חליפין. בשל אי הנוחות בגילוי ההתאמה המדויקת במסחר חליפין במונחים של כמות, מוצר וזמן, פעמים רבות כלכלה מבוססת מערכת חליפין הייתה יותר כלכלת מתנות או כלכלת חובות (Jumde & Cho, 2020). מקובל לטעון כי סחר חליפין החליף את הסיפוק העצמי של מצרכים בחברה האנושית הקדומה ולכן הביא לכדי הגברת היעילות על ידי הענקת אפשרות התמחות. יתר על כן, "סחר חליפין בירידים" החליף את פרקטיקת "סחר חליפין מבודד" מכיוון שזה הוריד את העלות ליחידת זמן הנדרשת להשלמת עסקה (Wray, 2012). באותה תקופה, אופי הכלכלה היה שונה מאד מהכלכלה המוכרת לנו כיום – ובעיקר היה פשוט יותר. הכלכלה דאז הייתה חופשית, בין אנשים פרטיים בלבד ובעלת אופי חברי - דהיינו ללא מתווך מסוג בנק, ללא רישום, ללא פיקוח של הרשויות ואף תוך שמירה על הפרטיות של ביצוע העסקאות (קראוס, 2010).

1.2 הכסף כסחורה

אחרי מערכת החליפין הגיעה תקופת כספי הסחורות – בה מטבע מגיע בצורה פיזית. כלומר, משלמים עבור סחורה בסמל ייצוגי שווה ערך (Jumde & Cho, 2020). אז התגלה שאפשר להשיג יעילות נוספת באמצעות אובייקט כלשהו אשר ישמש כאמצעי לקיום החליפין, ובכך יבטל את הצורך במציאת צירוף מקרים שמאפשר החלפת סחורה אחת בסחורה אחרת לה נזקקים. האובייקט לקיום סחר החליפין הוא המטבע אשר שימש ככסף. מכאן כי הכסף נוצר לראשונה בכדי להקל על החליפין ובכדי למזער את עלויות העסקאות. בתחילת דרכו, הכסף יוצג על ידי מטבעות ממתכות יקרות ככסף זהב וערכו היה כשווי המתכות עצמן. הכסף הביא לכדי שימון מנגנון השוק, ומכאן, כי התפתחות הכסף והשווקים אפשרה לכלכלה להתקדם לעבר מיצובה האופטימלי שבו עלויות העסקאות הנמוכות ביותר (Wray, 2012). בתחילת דרכם של המטבעות, הם היוו בעצמם סחורה – קרי היו בעצמם טובין (זהב, מזון וכו') שביטאו כמות של עושר ורכוש שנמצאים בשוק (קראוס, 2010).

יחידת המטבע שנוצרה (לדוגמה כמות מסוימת של זהב) מייצגת שווי של סחורה וכך מתאפשר סחר חליפין מדויק וזמין יותר מאשר בחילופי סחורות. עוד לפני שהזהב הפך פופולרי כמטבע, התייחסו ליחידת הדגנים כמטבע. סבורים כי זהב, המטבע הפיזי הידוע ביותר, הונפק לראשונה כמטבע לפני כמעט 2,600 שנה בטורקיה. למרות שזהב וכסף התפתחו כמטבעות חזקים ופופולריים מאוד ועמדו במבחן הזמן, היו גם מצרכים אחרים ששימשו כמטבע. צדפות, פולי קקאו, מלח, דגנים ועורות בעלי חיים כולם שימשו כמטבע לאורך ההיסטוריה האנושית (Jumde & Cho, 2020). מטבעות ככסף או זהב למעשה גילמו את התכונות הברורות והנדרשות של כסף בעיני ציבור הסוחרים: נדיר, מוגבל, עמיד, אחיד ברחבי הגלובוס, בר החלפה (מוכנים למכור תמורתו), ובר חלוקה לשברים. כל התכונות האלו, הפכו בעיקר את הזהב למטבע מקובל, אך גם כסף ונחושת היו נפוצים. המטבעות עזרו כאמור